

Geboren Noorderling Jan Staal (Kloosterburen, 1948) heeft het 'flappen' van goudplevieren en ganzen in zijn genen meegekregen. Toen hij naar Brabant verhuisde ontdekte hij ook de schone kunst van de traditionele kwartelvangst. Die zet hij nu in voor een groot, internationaal onderzoeksproject dat onder andere de mogelijke hybridisatie van trek- en standkwartels bekijkt.

Zoeken naar ve

Muisstil ligt Jan Staal op zijn zij aan de rand van een Drents graanveld. Zelfs zijn zilvergrijze haar heeft hij voor de zekerheid onder een camouflagepetje verstopt. Als ik hem nog even wat wil vragen gebaart hij subtiel maar beslist: 'Nu even niet!' De Kwartels zijn door het relatief koude voorjaar niet zo hitsig als ze zouden moeten zijn, vindt Staal, dus iedere verstoring moet worden vermeden.

Bovenop het kniehoge graan ligt een dun net klaar, het spreit in kwartelaarsjargon. In zijn hand houdt Staal een voorgeprogrammeerd afspelaarsapparaatje met de juiste geluiden van de vogels. Eén paringsbereid vrouwtje, een duet tussen twee vrouwtjes, het geluid van een roepend mannetje, ... alle geluiden zijn met een druk op de voorkeuzeknop in ieder gewenst volume af te spelen.

Na een minuut of tien lijkt Staal 'beet' te hebben. Vanonder het net komen knorrrende geluidjes van een Kwartelman die zich afvraagt waar dat lekkere ding zit dat zo gewillig naar hem roept. Als Staal en collega's op teken opspringen, vliegt ook de Kwartel verschrikt op, om meteen in het net verstrikt te raken. Dat is één.

"Het ging inderdaad niet zo makkelijk als anders", vindt ook een van de partners van Staal, Mas van de Vossenbergh. Met zijn leeftijd van 74 jaar en vooral zijn ervaring van 65 jaar kwartelvangst is Van de Vossenbergh de nestor van het gezelschap. "Ik heb net, daar verderop, al tevergeefs liggen wachten op een Kwartel die maar niet onder het net wilde komen. Hij hoorde onze lokgeluiden wel, en hij reageerde ook, maar echt dichtbij wilde hij niet komen." "Als ze echt hitsig zijn", weet ook Staal, "dan trekken ze soms gewoon een boeggolf door het graan naar het geluid toe. Wij kijken ook altijd naar de seksuele staat waarin de vogel verkeert: heeft hij een al of niet gezwollen cloaca? Druk je op z'n cloaca, dan komt er wel of niet foam uit. Zo noemen wij het sperma van een Kwartel."

Ankertjes op de keel

Terwijl Van de Vossenbergh en het derde teamlid, Gezienus Spithoff, een volgende poging gaan wagen in het graanveld aan de overkant van de weg, haalt Staal alle gereedschappen tevoorschijn om de gebruikelijke routine rond een gevangen vogel af te werken. Allereerst een metalen 'Arnhem-ring' en vervolgens alle maten en gewichten nemen. In het geval van het kwartelproject is dat lijstje wat langer dan bij andere soorten. "We kijken ook nadrukkelijk naar de morfologie", vertelt Staal. "Zo moet ik noteren binnen welke categorie het zogenoemde 'anker' op de keel van een mannetje valt. Is het anker aan de basis gesloten? Wordt het geflankeerd door lichte of donkere wangen? Op basis van dat soort uiterlijke kenmerken classificeren we de verschillende uiterlijke kenmerken."

De leeftijd bepaalt Staal op basis van de rui in de handpennen. "De handpennen acht tot en met tien zijn nog niet geruid, de rest wel: tweede k.j.", concludeert hij. "Ik had vorige week al een 'eerste k.j.' Kwartel te pakken. Dat was er dus één die dit jaar in bijvoorbeeld Marokko of het Middellandse Zeegebied uit het ei is gekropen en na een paar weken is weggetrokken naar het noorden."

ervuilde

DE KLEI

Wetenschapjournalist Rob Buijter maakt reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor SOVON NIEUWS verslag van zijn ontmoetingen in het veld.

Kwartels

Die trekdrang blijkt één van de sleutelvragen in het project waar Staal aan werkt. "Rond de Middellandse Zee worden nogal eens tamme kwartels uitgezet voor de jacht. Onze inheemse soort is de *Coturnix coturnix*, ondersoort *coturnix*. Die tamme vogels zijn vaak van de ondersoort *C.c. japonica*, of een hybride daarvan. Het zijn wat stevigere vogels, en dat is blijkbaar aantrekkelijker voor de jacht. Maar wat erger is: die Japanse Kwartels hebben geen natuurlijke drang om te trekken. Onze Kwartels wel. Dus als al die uitgezette beesten gaan kruisen met de inheemse vogels – en waarom zouden ze dat niet doen – dan loop je het risico dat je de trekdrang uit de wilde populatie fokt. Dat zou voor ons een ramp zijn, want dan zouden de vogels uit Zuid-Europa de drang verliezen om naar het noorden te trekken."

beetje geluk kunnen we een flink deel van de analyses straks bij het NIOO in Nederland uitvoeren."

Als alle maten zijn genomen, laat Staal zijn eerste vangst van de dag weer vliegen. Zijn kompanen komen al met nummer twee aan, gevangen rond een van de antennes van de nieuwe LOFAR radiotelescoop in Drenthe. "De terreinen van de radiosterrenwacht zijn de laatste tijd heel succesvol en ook op de percelen van de agrarische natuurvereniging 'Boeren met Uitzicht' hebben we veel succes. Maar de periode waarin de mannetjes aanwezig zijn is altijd maar kort. Ze zoeken naar een gewillig vrouwtje, paren, en gaan weer verder. Gemiddeld zit een baltsend mannetje dan ook maar een dag of vijftien in een bepaald gebied. Dat betekent dan ook dat de reguliere manier van broedvogels inventariseren bij Kwartels niet werkt. Een roepend mannetje betekent nog niet zoveel. Soms acteren tot vier roepende mannetjes rond één vrouwtje. Samen met de universiteit van Barcelona, SOVON en het NIOO-vogeltrekstation, proberen wij een betere manier te ontwikkelen. De combinatie van monitoring van aantallen en frequente ringvangsten biedt waarschijnlijk veel beter houvast om de dynamiek in de populatie te onderzoeken. We moeten naar een systeem waarbij periodieke tellingen van roepende vogels worden gedaan en waar tegelijkertijd vogels worden gevangen.

De score aan het eind van de dag is tien hit-sige mannen die zich onder het net hebben laten lokken door de elektronische vrouw van Staal. De laatste Kwartel die we horen roepen komt uit zijn binnenzak. Telefoon!

Economische crisis

De verschillen tussen een *C.c. japonica* of een 'echte' Kwartel kunnen de onderzoekers in ieder geval zien met behulp van een DNA-analyse. Maar daar blijkt de economische crisis roet in het eten te gooien. Staal: "Dit project is opgezet door de universiteit van Barcelona. We hebben onze collega's al aan de nodige bloedmonsters geholpen, maar zoals je weet ligt half Spanje op zijn gat door de economische crisis. Er blijkt nu dus ook geen geld te zijn om al die monsters te analyseren." Staal heeft daarom gelobbyd bij het Nederlands Instituut voor Ecologie, het NIOO, om de DNA-analyses daar onder te brengen. "Er loopt nu een aanvraag voor een project onder de vlag van het programma Aard- en Levenswetenschappen van de nationale onderzoeksfinancier NWO. Met een

Rob Buijter

